

LAPSIASIAVALTUUTETTU
Lapsiasianeuvottelukunta
11.3.2010

Oikeusministeriön asettamalle lapseksiottamista koskevan lainsäädännön uudistamista valmistelevalle työryhmälle

Sosiaali- ja terveysministeriölle

ASIA Lapsiasianeuvottelukunnan aloite ns. lastensuojelullisesta adoptiosta ja eräistä muista adoptioon liittyvistä seikoista

VIITE OM 16/41/2007, OM014:00/2008

TAUSTAA

Lapsiasianeuvottelukunta on lapsiasiavaltuutetun työn apuna toimiva elin, jonka tehtävänä on lasten aseman ja oikeuksien sekä niitä koskevan viranomaisten yhteistyön edistäminen (laki lapsiasiavaltuutetusta 1221/2004, 4 §). Neuvottelukunnan tulee mm. tehdä ehdotuksia ja antaa lausuntoja lasten aseman ja oikeuksien edistämisestä (asetus lapsiasiavaltuutetusta 274/2005, 6 §). Neuvottelukunta on asettanut erityisen jaoston lastensuojeluasioiden valmistelua varten.

Oikeusministeri on 29.5.2009 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on ajanmukaistaa lapseksiottamisesta annettu laki erityisesti adoptioprosessia ja adoptiolupa-asioissa toimivaltaista viranomaisista koskevan sääntelyn osalta. Lain uudistamistarpeista on laadittu arviomuistio 25.10.2007. Lapsiasiavaltuutettu on antanut arviomuistiosta lausunnon 1.2.2008. Lausunnossa tuotiin esille tarve arvioida lastensuojelua ja lapseksiottamista koskevan lainsäädännön välistä suhdetta.

Lapsiasianeuvottelukunnan lastensuojelijaosto on vuoden 2009 aikana kuullut asiantuntijoita ja viranomaisia liittyen adoptioon lapsen näkökulmasta. Kuultuaan lastensuojelijaostoa neuvottelukunta katsoo tarpeelliseksi vielä nostaa keskusteltavaksi lastensuojelun ja adoption välisen suhteen ja esittää, että lapseksiottamista koskevaa lainsäädäntöä uudistava työryhmä tarkastelee kotimaisten adoptioiden laajempaa käyttämistä ratkaisuna lasten pysyvien kiintymyssuhteiden turvaamiseksi ja elämänolosuhteiden vakiinnuttamiseksi erityisesti tilanteissa, joissa lapsi on ollut sijaishuollossa eikä lapsella ole mahdollisuutta palata vanhempiensa hoitoon.

ALOITE

1. Ns. avoin adoptio

Lapseksiottamisesta annetun lain (153/1985) mukaan lapseksiottamisen vahvistaminen edellyttää pääsääntöisesti vanhempien suostumuksen. Lain mukaan adoption vahvistaminen vastoin vanhemman tahtoa on tällä hetkellä mahdollista.

Lapseksiottamislain 9§: 2-3 momentin mukaan:

Lapseksiottaminen voidaan erittäin painavista syistä vahvistaa, vaikka vanhemmat tai toinen heistä eivät ole antaneet suostumustaan lapseksiottamiseen taikka ovat peruuttaneet aikaisemmin antamansa suostumuksen, jos harkitaan, että lapseksiottaminen on ilmeisen ratkaisevasti lapsen edun mukaista ja että vanhemman suostumuksen antamatta jättämiseen tai annetun suostumuksen peruuttamiseen ei ole riittävää aihetta ottaen huomioon lapsen etu sekä lapsen ja vanhemman välinen kanssakäyminen, heidän välillään vallitseva suhde ja sen laatu.

Lapseksiottaminen voidaan 2 momentissa säädettyjen perusteiden mukaisesti vahvistaa myös silloin, kun vanhempi ei sairautensa tai vammaisuutensa takia voi pätevästi ilmaista tahtoaan taikka vanhemman olinpaikka on tuntematon.

Viime vuosina joissakin maissa on yleistynyt ns. avoin adoptio (*open adoption*). Tämä tarkoittaa, että sijaishuollossa olevan lapsen siteet biologiseen sukuun säilytetään adoptiosta huolimatta. Kyseessä on tavallaan adoption ja huostaanoton välimuoto. Suomessa tätä mahdollisuutta käytetään kuitenkin harvoin.

Lapseksiottamislain mukaisesta mahdollisuudesta vahvistaa adoptio biologisten vanhempien suostumuksesta huolimatta tarvittaisiin mitä ilmeisimmin lisää tietoa ja koulutusta sosiaalitoimen henkilöstölle. Ns. avoimen adoption mahdollisuudesta ei ole riittävästi tietoa sosiaalityössä. Avoin adoptio olisi soveltuva kuitenkin monissa tilanteissa, joissa lapsen etu on siteiden säilyminen biologisiin vanhempiinsa ja sukuun.

Lastensuojelulain (417/2007) yhtenä periaatteena on sijaishuollossa olevan lapsen oikeus palata biologiseen perheeseensä niin pian kuin mahdollista. Toisaalta laki edellyttää, että perheen jälleenyhdistämisen tulee aina olla lapsen edun mukaista. Ns. avoimessa adoptiossa mahdollistetaan samanaikaisesti lapselle tärkeiden pysyvien ihmissuhteiden säilyminen ja yhteyden säilyminen biologisiin vanhempiin. Avoimen adoption mahdollisuus vahvistaisi etenkin pitkään sijaishuollossa olleiden huostaanotettujen lasten edun toteutumista, ja myös hieman vanhempina adoptoitujen lasten, joilla on vielä elävät yhteydet juuriinsa.

Lapsiasianeuvottelukunta esittää, että ns. avoimen adoption mahdollisuudesta säädettäisiin nimenomaisesti lainsäädännössä; sen sisältö määriteltäisiin, samoin sen tarkoitus lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaajana.

2. Ammattilaisten tietotaito arvioida adoption tarve lapsen edun turvaajana

Lastensuojelullisten adoptioiden lisääminen ei ole pelkästään lainsäädännöllinen kysymys. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä tulee olla tietoa ja osaamista arvioida, milloin adoptio on sijaishuollossa olevan huostaanotetun lapsen edun mukaista. Hänellä tulee myös olla tarvittava osaaminen adoptioprosessin saattamiseksi vireille.

Lapsiasianeuvottelukunta esittää, että sosiaali- ja terveysministeriö selvittää mahdollisuudet turvata lapsen asioista vastaavien työntekijöiden osaaminen niin, että lapsen kasvuolosuhteiden vakiinnuttamiseksi osattaisiin käyttää myös adoptiomahdollisuutta ja osattaisiin arvioida milloin se olisi kunkin lapsen etu.

3. Itsenäiset adoptiot

Lapseksiottamislaki 41 § 1 momentin mukaan

Helsingin hovioikeus voi vahvistaa vieraassa valtiossa tapahtuneen lapseksiottamisen päteväksi, jos jommallakummalla lapseksiottajalla tai lapseksiottettavalla on lapseksiottamisen ajankohtana ollut asuin- tai kotipaikkansa taikka kansalaisuutensa perusteella sellainen yhteys siihen valtioon, jossa lapseksiottaminen on tapahtunut, että sen viranomaisilla voidaan katsoa olleen riittävä aihe ottaa asia tutkittavaksi.

Tämä ns. itsenäinen adoptio voi siis tapahtua ilman, että lapseksiottaja saa Suomessa lapseksiottamispalvelua ja ilman että hän hakee lapseksiottamiseen adoptiolautakunnan lupaa. Lapsen etua voidaan arvioida vasta jälkikäteen. On myös vaikeampaa kontrolloida adoptioprosessia ja selvittää, onko lapsi lapsikaupan uhri.

Lapsiasianeuvottelukunta esittää, että työryhmä varmistaa lapseksiottamista koskevaa lainsäädäntöä uudistaessaan, että ns. itsenäisen adoption mahdollisuutta rajoitetaan ja että sen edellytyksiä tutkittaessa säännönmukaisesti selvitetään lapsen etu. YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleis-sopimuksen 21 artiklan mukaan kaikessa lapseksiottamista koskevassa toiminnassa tulee ensisijaisesti huomioida lapsen etu. Saman artiklan mukaan *kansainvälistä lapseksiottamista voidaan harkita vaihtoehtoisena hoitomuotona, jos lasta ei voida sijoittaa sijaisperheeseen tai ottaa lapseksi tai millään muulla sopivalla tavalla hoitaa lapsen omassa maassa.*

4. Suomeen yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat

Lapsiasianeuvottelukunta esittää vielä näkemyksensä, että myös yksin Suomeen tulleiden alaikäisten turvapaikan hakijoiden ja pakolaislasten osalta tulee arvioida adoption mahdollisuus esimerkiksi tilanteissa, joissa perheen yhdistämismahdollisuutta ei ole. Alaikäiset turvapaikanhakijat saattavat joutua vaihtamaan asuinpaikkaansa useita kertoja hakuprosessin kestäessä. Myös turvapaikanhakijoiden osalta tulee mahdollisimman pitkälle varmistaa mahdollisuus pysyviin kiintymyssuhteisiin ja tätä voi adoptiomahdollisuus tukea.

Helsingissä 11.3.2010

Maria Kaisa Aula
Lapsiasiavaltuutettu
Lapsiasianeuvottelukunnan puheenjohtaja

Sirkka Rousu
Projektipäällikkö
Lapsiasianeuvottelukunnan lastensuojelujaoston puheenjohtaja